

Vid Hamnstationen i Jönköping

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom del av fastigheten Götaland 5, fornlämning L1973:2944 och L1973:2508, Jönköpings stad och kommun, Jönköpings län

Vid Hamnstationen i Jönköping

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom del av fastigheten Götaland 5, fornlämning L1973:2944 och L1973:2508, Jönköpings stad och kommun, Jönköpings län

Jönköpings läns museums dnr: 2023-67
Länsstyrelsens dnr: 431-552-2023

Rapport, foto och ritningar: Ann-Marie Nordman
Rapportgranskning: Mikael Nordström
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Distribution: Digital pdf

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr I2018/00079.

ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2023

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Målsättning och metod	7
Tidigare undersökningar	7
Fynd 8	
Utvärdering av undersökningsplanen	8
Administrativa uppgifter	10
Referenser	11
Arkiv	11
Kartmaterial	11
Tryckta källor	11

DEN UPDRAGSARKEOLOGISKA PROCESSEN

Uppdragsarkeologin regleras av 2 kap. 10–14§§ i Kulturmiljölagen samt genom allmänna råd och föreskrifter. Arkeologiska uppdrag indelas i flera etapper: arkeologisk utredning, förundersökning och undersökning. Processen syftar i första hand till att bevara fornlämningarna, vilket är grundtanken i kulturmiljölagen.

Arkeologisk utredning

Arkeologisk utredning brukar göras i två steg. Den första etappen, steg 1 (AU1), innebär att befintlig kunskap i form av arkivmaterial, äldre handlingar och historiska kartor samt litteratur och uppgifter om tidigare undersökningar sammanställs med syfte att se om fornlämningar berörs av arbetsföretaget. Därtill görs en fältinventering i syfte att lokalisera tidigare okända fornlämningar. Steg 2 (AU2) utgör den del som innebär markningrepp i form av sökschakt med grävmaskin och provrutsgrävning. Om det konstateras förekomst av fornlämningar så kan dessa, om de inte kan bevaras, gå vidare till en arkeologisk förundersökning.

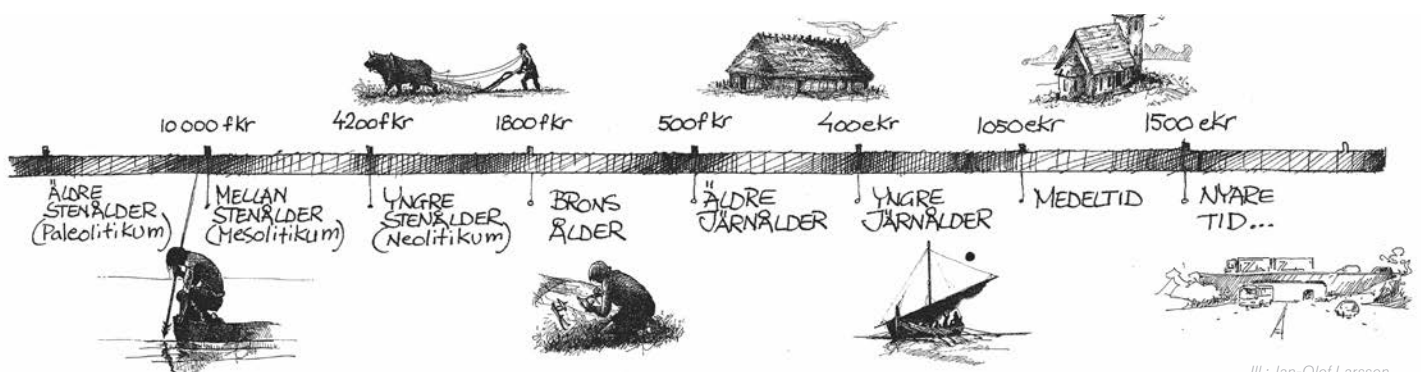
Arkeologisk förundersökning

En arkeologisk förundersökning (FU) syftar till att fastställa och beskriva fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt att ta till vara fynd. Resultaten ska kunna ligga till grund för länsstyrelsens bedömning av kunskapspotentialen inför kommande beslut om tillstånd till ingrepp i en fornlämning. Förundersökningen ska också ge underlag för företagarens (exploatörens) vidare planering. Om fornlämningen efter förundersökning bedöms vara välbevarad och ha vetenskaplig potential går det vidare till nästa steg i processen - en arkeologisk undersökning.

Arkeologisk undersökning

En arkeologisk undersökning (UN) utförs med anledning av att en fornlämning behöver tas bort. Syftet med en arkeologisk undersökning är att dokumentera en fornlämning, ta till vara fornynd, rapportera och förmedla resultaten för att skapa kunskap av relevans för myndigheter, forskning och allmänhet. Dokumentationsmaterialet och fynden ska bevaras för framtiden samt tolkas vetenskapligt och infogas i ett kulturhistoriskt sammanhang. Undersökningen innebär att hela eller delar av fornlämningen slutgiltigt tas bort. Efter att fornlämningen tagits bort är marken fri att exploatera ur fornlämningssynpunkt.

Mer information om den uppdragsarkeologiska processen finns på Riksantikvarieämbetets hemsida.

Sammanfattning

I samband med omgestaltung av en park- och parkeringsyta framför den gamla hamnstationen i kvarteret Götaland 5 i Jönköping har Jönköpings läns museum genomfört en arkeologisk undersökning i form av schaktkontroll. Undersökningsområdet ligger inom området för Jönköpings 1600-tals fästning och gränsar till stadens medeltida franciskanerkloster.

Schaktet mätte 10 × 27 meter och grävdes ner till 0,6–0,7 meters djup. Mitt i schaktet framkom ett 1,0–1,2 meter brett stenfundament som löpte i nord-sydlig riktning, parallellt med hamnstationen. Fundamentet har utgjort grunden för järnvägsspåret som löpte framför stationsbyggnaden och är således från andra halvan av 1800-talet.

Inga andra arkeologiska spår av intresse påträffades.

Figur 1. Utdrag ur digital ekonomisk karta över Jönköpings stad. Undersökningsområdet markerat. Skala 1:10 000.

Inledning

I samband med omgestaltning av en park- och parkeringsyta framför den gamla hamnstationen i kvarteret Götaland 5 i Jönköping har Jönköpings läns museum genomfört en arkeologisk undersökning i form av schaktkontroll. Området ligger inom fornlämning L1973:2944 (Jönköpings slott) och L1973:2508 (Stadslager från medeltid och senare) och omfattade en 10 × 28 meter stor yta.

Uppdragsgivare var Jönköpings kommuns Stadsbyggnadskontor. Fält- och rapportansvarig var Ann-Marie Nordman, antikvarie vid Jönköpings läns museum

Målsättning och metod

Undersökningens målsättning var att dokumentera eventuella spår av Jönköpings medeltida kloster och/eller fästningen från 1600-talet. Arbetet genomfördes som schaktningsövervakning under några dagar i augusti 2023.

Tidigare undersökningar

Planområdet ligger inom område för Jönköpings medeltida franciskanerkloster som under 1600-talet omvandlades till Jönköpings slott och fick en omfattande försvarsgördel av bastioner, vallar och vallgravar. Aktuellt område ligger strax söder om platsen för klosteranläggningen och mellan bastionsmurar och vallar.

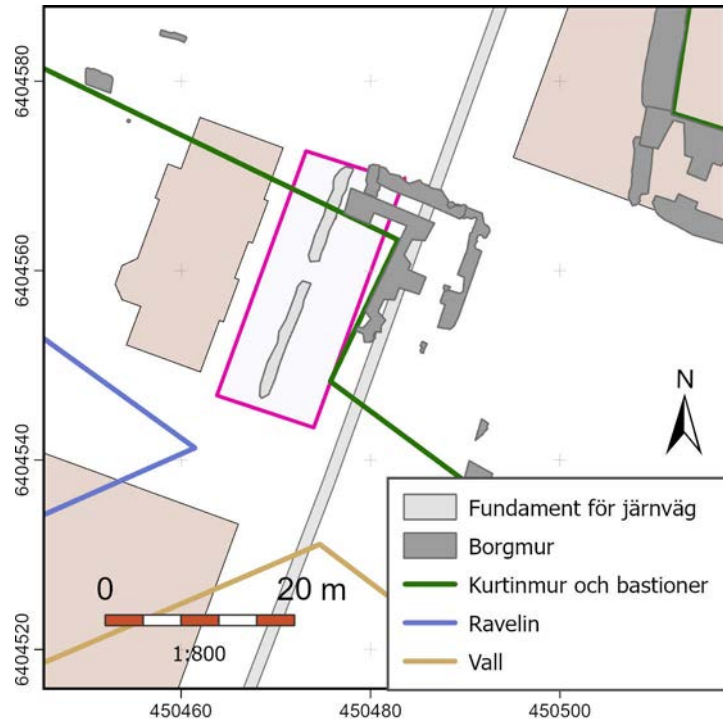
Vid undersökningar genomförda 2009–2013 öster om aktuell yta dokumenterades rester av bastionsmurar, vallgravar och vallar (Pettersson 2018). Fästningens södra försvarsmur har löpt i öst-västlig riktning genom den norra delen av undersökningsytan. Över 1 meter höga och 1,4 meter breda murrester kunde dokumenteras. De låg på drygt en meters djup från marknivå.

I samband med uppförandet av hamnstationen på 1890-talet påträffades ett antal människoben vilka antas härröra från klostrets kyrkogård. Läget för kyrkogården är dock inte känd då benen verkade ligga i omrörda massor (arkivuppgift Jlm arkiv). De kan ha flyttats till platsen under 1600-talet i samband med fästningsbygget.

Resultat

Området var täckt av asfalt och bärlager och under dessa framkom fyllnadslager i form av sand och grus. Mitt i schaktet löpte en nord-syd orienterad, 1,0–1,2 meter bred och minst 0,4 meter hög kallmur bestående av upptill 0,7 meter stora block av natursten. Muren hade en vällagd plan ovansida och dess funktion kunde klarläggas när äldre stadsplaner granskades. Ett järnvägsspår från Jönköpings station till hamnen och vidare söderut mot Vaggeryd och Halmstad har gått här. Muren är således fundament till järnvägsspåren från slutet av 1800-talet och flera parallella spår kan ses på stadsplan från 1906 (Figur 3).

Figur 2. Planritning med tidigare påträffade fästningslämningar och järnvägsfundament framför gamla hamnstationen.

Undersökningsområdet ligger i huvudsak inom området för den inre vallgraven. Grävandet för vallar och vallgravar på 1600-talet har således utplånat alla äldre lämningar.

Inga andra konstruktioner eller kulturlager påträffades.

Fynd

Inga fynd av intresse påträffades.

Utvärdering av undersökningsplanen

Undersökningens målsättning var att dokumentera eventuella spår efter det medeltida klostret och fästningen från 1600-talet.

Inga intakta spår påträffades. Byggnationen av järnvägen genom området har utplånat alla eventuella lämningar. Klostrets kyrkogård kunde inte heller lokaliseras.

Figur 3. Utdrag ur Jönköpings stadsplan från 1906. Nummer 16 är hamnstationen och Halmstadbanan löper framför den.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-552-2023
Länsstyrelsens beslutsdatum: 2023-03-17
Jönköpings läns museums dnr: 2023-067
Uppdragsgivare: Jönköpings kommun
Rapportansvarig: Ann-Marie Nordman
Rapportgranskning: Mikael Nordström
Fältansvarig: Ann-Marie Nordman
Fältarbetstid: 2023-08-15–2023-08-25
Län: Jönköpings län
Kommun: Jönköping kommun
Socken: Jönköping socken
Församling Sofia
Fastighetsbeteckning: Götaland 5
Koordinater: N6404556, E450472
Koordinatsystem: Sweref 99 TM
Höjdsystem: RH 2000
Undersökningsyta: 280 m²
Fornlämningsnummer: L1973:508, L1973:2944
Fornlämningstyp: stadslager, slott/herresäte
Tidsperiod: medeltid, tidigmodern tid
Tidigare undersökningar: Jönköpings läns museum arkeo-
logisk rapport: 2018-38

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv (JLM)

Riksantikvarieämbetet, Stockholm (RAÄ)

Kulturmiljöregistret, Forsök: <https://app.raa.se/open/fornsok/>

Kartmaterial

Jönköpings kommunarkiv

Stadsplan upprättad 1906 (FI 61/37)

Tryckta källor

Pettersson, C. 2018. *Jönköpings slott – bastion Carolus, sjömuren och stranden. Arkeologiska för- och slutundersökningar inom RAÄ-nr Jönköping 49:1, 50:1 och 137:1, Jönköpings slott, år 2012–2013 inför bostadsbyggnation och ny lokalgata inom kvarteret Väster 1:1 och Götaland 5, Jönköpings stad och kommun, Jönköpings län.* Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2018:38. Jönköping.

ANTIKVARISK BEDÖMNING / KOMMENTAR

Antikvarisk bedömning görs utifrån Riksantikvarieämbetets praxis för tillämpning av kulturmiljölagen (KML). Lämningsstyperna och deras bedömning redovisas i den så kallade *Lämningsstyplistan* som är upprättad och ajourhållen av Riksantikvarieämbetet. Länsstyrelsen gör den slutliga bedömningen inom ett uppdrag.

Fornlämning

Fornlämning är en lämning som är skyddad enligt kulturmiljölagen. För att kunna bedömas som fornlämning måste den vara äldre än 1850. Tre kriterier måste också vara uppfyllda; det ska vara en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

Övrig kulturhistorisk lämning

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Möjlig fornlämning

Möjlig fornlämning anges för lämningar som kräver vidare utredning för att den antikvariska bedömningen ska kunna fastställas. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte kunnat fastställa lämningens utbredning.

Ingen antikvarisk bedömning

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller helt förstörda. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

Ej fastställd

Den antikvariska bedömningen har inte fastställts. Avser till exempel boplatsslägen där en arkeologisk utredning steg 2 krävs för att eventuellt kunna finna spår som inte är synliga ovan mark.

I samband med omgestaltning av en park- och parkeringsyta framför den gamla hamnstationen i kvarteret Götaland 5 i Jönköping har Jönköpings läns museum genomfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Området ligger inom Jönköpings 1600-tals fästning och gränsar till Jönköpings medeltida franciskanerkloster på samma plats. Schaktet mätte 10 × 27 meter och grävdes ner till 0,6–0,7 meters djup. Mitt i schaktet framkom ett 1,0–1,2 meter brett stenfundament som löpte i nord-sydlig riktning, parallellt med hamnstationen. Fundamentet har utgjort grunden för järnvägsspåret som löpte framför stationsbyggnaden och är således från andra halvan av 1800-talet.

Inga andra arkeologiska spår av intresse påträffades.

